

Tahmeat rottakohtaamiset

VENLA ÖSTERDAHL

Johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampereen yliopisto

venla.osterdahl@gmail.com

VIRPI VALTONEN

Bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

NINA V. NYGREN

Biotalousosaamisen yksikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu

Johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampereen yliopisto

nina.nygren@hamk.fi

ABSTRAKTI

Elämme monilajisissa kaupungeissa, joissa kohtaamme monenlaista elämää. Toisinaan nämä kohtaamiset herättävät huomiomme ja saavat meissä aikaan erilaisia tunteita ja vaikutuksia. Kaupunkirotot ovat eläneet ihmisen kanssa samassa ympäristössä pitkään, mutta limittäinen yhteiselo ei ole ollut ongelmattomia kummallekaan lajille. Tässä artikkelissa tutkitaan ihmisen ja kaupunkirottan kohtaamisia ja niissä heränneitä tunteita, affekteja ja niiden tahmaisuutta, eli niiden kiertämistä ja tarttumista. Tutkimuksen aineisto koostuu rottia kohdanneiden kaupunkilaisten kirjoittamista kertomuksista, joista on analysoitu kohtaamisissa vaikuttaneita affekteja ja erityisesti niiden tahmaisuutta. Huolimatta kaupunkirottien maineesta inhon kohteena, aineiston rottakohtaamiset olivat moninaisia ja vaikuttavia tilanteita, ja ne saivat aikaan erilaisia tunteita ja affekteja pelosta iloon. Affektit olivat tahmaisia ja ne tarttuivat kiertyessään paitsi rottiin niin myös kohtaamispaikkoihin. Tahmaisuuteen vaikuttavat myös yhteiskunnassa kiertävät käsitykset ja ennakkoluulot rotista. Monipuoliset affektit avaavat tilaa keskustella siitä, miten kaupunkirottiin ja muihin liminaalisiin sekä hankaliin, yhteisen kaupunkiympäristömme muunlajisiin asukkaisiin suhtaudutaan.

AVAINSANAT: affekti; kaupunki; kertomus; kohtaaminen; rotta; tahmeus

1 Johdanto

Altistumme kaupungissa useille monilajisille kohtaamisille. Torilla pulut väistelevät jalosamme, pihalla ruokimme lintuja, ja yöllä saatamme nähdä lepakon, ketun tai roska-astian taakse livahtavan rotan. Tällaiset kohtaamiset voivat herättää meissä monenlaisia tunteita. Saatamme ärsyyntyä ruokaa varastavasta lokista tai ilahtua pusikkoon vipeltävästä siilistä. Sekä Suomessa että globaalisti kaupungit kasvavat ja tiivistyvät, mikä tarjoaa niin uhkia kuin uusia mahdollisuuksia monilajiselle yhteiselolle (Elmqvist ym. 2013; Kowarik 2011). Kaupunkiluontoa arvostetaan ja huomioidaan entistä paremmin (Kowarik 2011; Niemelä ym. 2010; Nygren 2017; Saarikivi 2020), muunlajista luontoa pyritään säilyttämisen lisäksi myös rikastamaan (Apfelbek ym. 2020; Aronson ym. 2017; Nygren 2017; Saarikivi 2020), ja myös muunlajiset saattavat sopeutua ja siirtyä asumaan urbaaneihin ympäristöihin (McDonnell ja Hahs 2015; Niemelä 2008).

Yksi ihmisen rinnalla kaupunkiympäristössä elävistä lajeista on isorotta (*rattus norvegicus*). Rotat ovat lähteneet liikkeelle Keski-Aasiasta ja eteläisestä Intiasta, mistä ne ovat päätyneet Eurooppaan 1700-luvulla. Tähän päivään mennessä niiden matka on jatkunut lähes jokaiseen maanosaan. (Puckett ym. 2016, 2.) Villirottia on tutkittu Suomessa hyvin vähän, mutta niitä esiintyy lähes koko Suomessa erityisesti urbaaneilla, tiheimmin asutuilla alueilla (Nygren ja Aivelo 2022). Rotista on aina pyritty pääsemään eroon, mutta 1900-luvun aikana suhde rottaan on muuttunut häilyvämmäksi sen uusien roolien myötä (Beumer 2014, 11). Rotta on samaan aikaan rakastettu lemmikkinä ja hyödyllinen laboratorioissa, mutta yleisimmin se tunnetaan haitallisena tuhoeläimänä, joka voi aiheuttaa harmia ihmisen terveydelle ja elinkeinoille (Ruokavirasto 2021). Rottien tiedetään levittävän erilaisia tauteja sekä aiheuttavan konkreettista vahinkoa ja haittaa (Feng ja Himsforth 2014, 149; Nygren ja Aivelo 2022), mutta niiden loisia, sairauksia tai niiden aiheuttamia tuhoja Suomessa ei ole tutkittu. Rotat ovat yhteiskunnassa liminaalisessa asemassa; ne eivät ole asettuneet yhteen rooliin, vaan liukuvat eri kategorioiden välillä (Schuurman ja Dirke 2020, 5). Limittäinen yhteiselo samassa elinympäristössä tarkoittaa kuitenkin sitä, että kohtaamisilta rotan kanssa ei voi aina välttyä.

Ihminen kohtaa rottia erilaisissa paikoissa, ja kohtaamistilanteet ja -paikat vaikuttavat siihen, miten rottiin suhtaudutaan. Kohtaamiset ovat aina tilannesidonnaisia ja niihin vaikuttaa myös laajempi kehys. Ihmisen ja rotan suhdetta voidaan tarkastella muun muassa tutkimalla osapuolien kohtaamistilanteissa tekemiä käytännön toimia. (Beumer 2014, 8–13.) Lajienvälisiin kohtaamisiin sisältyy erilaisia vaikutuksia ja tunteita ja siten myös affektiivisuutta. Kohtaamiset voivat ilahduttaa mutta olla luonteeltaan myös hankalia. Kuten Lorimer (2014, 195–196) huomauttaa, hankalat kohtaamiset voivat

aiheuttaa hämmennystä ja vierastamista, eikä eläimen toiminta aina kohtaa ihmisen intressien kanssa.

Tässä artikkelissa tutkitaan ihmisen ja kaupunkirotan kohtaamisia ja niissä heränneitä tunteita, affekteja ja niiden tahmaisuuutta. Ihmisestä riippuvainen rotta on mielenkiintoinen esimerkki kaupunkiin asettuneesta mutta hankalasta muunlajisesta kaupunkilaisesta. Tarkastelemalla affektien tahmaisuuutta haluamme kiinnittää huomiota erityisesti siihen, miten ne vaikuttavat rottakohtaamisissa sekä miten ne vaikuttavat siihen, millä tavalla rottien kanssa eletään yhteisessä ympäristössä. Monilajisten kohtaamisten tarkastelu affektiivisuuden näkökulmasta monipuolistaa käsityksiä monilajisista suhteista. (van Bommel ja Boonman-Berson 2022; Kaarlenkaski 2022, 62.) Kaupunkirottia, niiden ekologiaa ja suhteita ihmisiin on niiden määrästä ja läheisyydestä huolimatta tutkittu kaiken kaikkiaan vielä melko niukasti.

Tutkimuksen aineisto koostuu kirjallisista kertomuksista, joita kaupunkirottia kohdanneet ovat tutkimusta varten jakaneet. Aineiston muodostavat 99 tarinaa pitävät sisällään erilaisia kohtaamistilanteita ja kokemuksia. Tarinat ovat toimiva tapa lähestyä ihmisten ja eläinten monimutkaisia suhteita. Esimerkiksi Greenhough ja Roe (2019, 369) näkevät tarinankerronnan toimivan välineenä, jonka avulla voidaan käsitellä ihmisten omia eläinsuhteita. Tarinoita tutkimalla voidaan ymmärtää paremmin muun muassa sitä, millä tavalla monimutkainen suhde eläimen ja ihmisen välillä muotoutuu ja miten muiden lajien toimijuus tunnistetaan. Lisäksi huomion kiinnittäminen eläinsuhteesta kertoviin tarinoihin voi auttaa ymmärtämään paremmin yhteiskunnallisia ja poliittisiä käytänteitä, joihin ne sisältyvät (Greenhough ja Roe 2019, 381). Tavoitteenamme on muodostaa käsitystä siitä, millaista rotan kohtaaminen kaupunkiympäristössä on. Kysymme, millaisia kohtaamisia kaupunkilaisilla on kaupunkirottien kanssa ja millaisia, mahdollisesti tahmaisia affekteja näihin kohtaamisiin liittyy sekä millainen rottasuhde kertomusten kautta välittyy. Affekteja tarkastelemme erityisesti Ahmedin (2014) affektien ja tunteiden tahmaisuuuden käsitteen avulla. Haluamme tehdä tutkimuksen avulla rottakohtaamisiin liittyvää tahmaisuuutta näkyväksi sekä mahdollisesti vaikuttaa siihen liittyvään kierteeseen.

2 Affektit ja tahmaisuus

Analysoimme rotan ja ihmisen välistä kohtaamista affektin käsitteen avulla. Affektiteoriat eivät ole yhtenäinen kenttä ja affekti voidaan määritellä monin eri tavoin. Tässä tutkimuksessa ymmärrämme affektien tapahtuvan kehollisesti, mutta mielen ulkopuolella vuorovaikutuksessa toisen kehon tai asian kanssa. (Anderson 2006; Kaarlenkaski 2022;

Massumi 2002; Nygren ja Jokinen 2013; Willman 2015.) Affekteja analysoimalla pyrimme ymmärtämään tilanteita ja kokemuksia keskittymällä toiminnassa syntyviin kehollisiin merkityksiin. Affektit voidaan käsittää myös voimana tai vaikutuksena kohtaamisessa, jolloin ne syntyvät kohtaamisen osapuolien välitilassa. Kohtaavat osapuolet voivat olla ihmisiä tai muiden lajien edustajia. (Seigworth ja Gregg 2010, 1–2.) Ahmed (2014, 10) puhuu affektin yhteydessä kiertämisestä, jossa tunteiden kohteet kiertävät ja muotoutuvat. Näihin kohteisiin, tunteiden objekteihin, affektit kiinnittyvät sekä henkilökohtaisten että sosiaalisten jännitteiden paikkoina.

Tunteen käsite on lähellä affektin käsitettä. Käsitteiden välisestä suhteesta on tehty monenlaisia tulkintoja, mutta seuraamme tässä Ahmedin tekemää määrittelyä. Ahmedin (2010a, 32) mukaan tunteet ja affektit ovat yhteydessä toisiinsa ja siten myös tunteet ovat kehollisia. Vaikka tunne voidaan erottaa affektiivisesta reaktiosta, eivät ne käytännössä ole erillisiä; ne toimivat yhteenkietoutuneina, toisiinsa sulautuen ja toisiinsa tarttuen. Esimerkiksi pelon tunne ja sen keholliset tuntemukset ovat sinällään erillisiä, mutta käytännössä pelon affekti voidaan erottaa tiedostetusta ja tunnistetusta pelkäämisestä. (Ahmed 2010a, 32.) Ahmedin (2014, 3–8) mukaan tunteet ovat kehollisen muutoksen tuntemuksia, jotka eivät vain ole meissä, vaan monessa tapauksessa nimenomaan tapahtuvat meille. Tähän vaikuttavat esimerkiksi oma historiamme ja tilanteissa tapahtuvat kontaktit toisten kanssa. Jonkin kohteen näkeminen aiheuttaa tunteellisen vaikutuksen, mutta tuo tunne ei sinällään ole ennestään meissä eikä se synny pelkästään näkemästämme kohteesta. Sen sijaan tunne on sidottu asiaan, joka saa sen esiin. (Ahmed 2014, 3–8.) Esimerkiksi kohdattu eläin, kuten karhu, ei itsessään ole pelottava, vaan tuossa tilanteessa vaikuttavat sekä tilanteen että kohtaavien osapuolten tietyt ominaisuudet ja tarinat, mitkä saattavat synnyttää affekteja. Käsitys eläimestä muotoutuu kulttuurisen historian ja muistojen vaikutuksesta, ja kohtaamisessa opitut käsitykset ja jaetut narratiivit nousevat esiin. Kuvaan karhusta ja sen kohtaamisesta on tarttunut pelon affekti, vaikka kohtaamista ei olisi edes vielä tapahtunut. (Ahmed 2014, 8.) Myös kulttuuriset normit ja käytännöt vaikuttavat siihen, millaiset asiat aiheuttavat affekteja (mm. Peltola ja Tuomisaari 2015). Wetherell (2012) pyrkii affektinäkemyksissään välttämään tiukkaa kahtiajakoa esimerkiksi materiaalisen ja affektiivisen välillä. Wetherell ei tee eroa affektien ja emotioiden välille, ja hänen mukaansa affektiiviset kokemukset ovat paitsi yksilöllisiä, myös kulttuurisesti rakentuneita (Wetherell 2012, 39). Ahmedinkin (2014) mukaan affekti on kulttuurinen käytäntö ja kiinnittyy aina johonkin kulttuuriseen yksikköön.

Aineiston tarkastelussa käsittelemme affektien esiintymistä tahmeuden näkökulmasta syventyen siihen, millaisia tahmaisia affekteja ja tunteita kohtaamisissa rotan

kanssa esiintyy. Ahmedin (2014) tahmaisuuden tai tahmaisten tunteiden käsite on toimiva tutkimuksen tarinoita analysoitaessa. Tahmeus ei ole jonkin olemassa oleva materian pinta, vaan se syntyy kehojen erilaisten materiaalien objektien tai merkkien kosketushistorian yhteisvaikutuksesta. Tällöin tahmaisuus riippuu kosketushistoriasta, jossa jokin on jo vaikuttanut kohteen pintaan (Ahmed 2014). Tahmeus ei ole kielteistä tai myönteistä; ihminen voi olla ”kiinni” toisessa ihmisessä niin hyvässä kuin pahassakin tai tahmeus voi kuvastaa asioiden ”yhdessä pysymistä”.

Tahmeuden kautta ajateltuna affekti on siis jotain, mikä tarttuu tai pitää yllä yhteyttä eri asioiden, kuten objektien tai ajatusten välillä. Ahmedin (2014, 91–92) mukaan tahmeus myös kiertää ja ketjuuntuu. Tahmeus ei näin ole kohteensa ominaisuus ja kohteestaan lähtöisin, vaan vaikutusten ketjussa siihen tarttunut. Tahmeus siirtyy kohtaamisten tuloksena uusiin kohteisiin, ja se mikä tässä kohtaamisessa tarttuu, kertoo omaa tarinaansa siitä, missä ja miten tarttumapinta on muotoutunut ja mitä siihen on jäänyt kiinni. Historiansa kautta joistakin kohteista on tullut toisia tahmeampia. (Ahmed 2014, 91–92.) Esimerkiksi ajatusta rotasta pelottavana olentona jaetaan herkästi toisten kanssa, mutta jakamista tapahtuu myös yleisesti yhteiskunnassa sekä historiallisesti aikojen saatossa. Näin liikkueessa tuo kohde alkaa herättää pelkoa niissä, jotka sisäistävät tunteen. Pelko liikkuu ja kiertää, kun se kohdistetaan taas uudestaan pelottavaksi pidettyyn kohteeseensa. (Ahmed 2014, 219.) Affektiiviset eläinsuhteet eivät välttämättä edellytä kehollista kohtaamista. Esimerkiksi jo pelkästään tieto rotan mahdollisesta läsnäolosta jossakin paikassa riittää luomaan affektiivista vaikutusta.

Tahmeuden käsitettä on käytetty monin tavoin eri tieteenaloilla kuten kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksessa (esim. Bowring 2019; Ciszek ym. 2021), kasvatustieteissä (esim. Coats 2020; Mulcahy 2016; Tzanakou 2021) sekä muun muassa feministisessä tutkimuksessa (esim. Laliberté ja Schurr 2016). Tahmeutta on tutkittu muun muassa tilaan ja paikkaan liittyvänä tahmeutena (Bowring 2019; Laketa 2018) sekä oppimisen ja pedagogisten mahdollisuuksien näkökulmasta (Mulcahy 2016). Affektiivinen tahmaisuus on liitetty myös eläin kohtaamiin, sillä ne keräävät itseensä huomiota ja herättävät helposti kiinnostusta ihmisissä; tahmeuden kertymisen lisäksi kohtaamiset eläinten kanssa kerääntyvät merkityskerrostumia, mikä osaltaan ruokkii tahmeuden kiertämistä (Kaarlenkaski 2022, 64). Mäntymäki (2021) on tarkastellut tahmeutta osana ilmastonmuutokseen liittyvää kuvastoa, jossa jääkarhut ovat olleet merkittävässä osassa. Jääkarhujen kuvasta on tullut ilmastonmuutoskeskustelun kautta tahmea objekti ja tällaisena se myös ilmentää affektiivista latausta toimiessaan ilmastonmuutoksen tunteita herättävänä symbolina (Mäntymäki 2021). Myös kaupunkirottia on tahmea ja affektiivisesti latautunut eläin, jonka kohtaaminen herättää monenlaisia tuntemuksia.

3 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto koostuu rottia kaupungissa kohdanneiden kaupunkilaisten kirjoittamista kertomuksista ja niihin sisältyvistä kohtaamistarinoista. Tutkimuksellisenä lähestymistapana oli kerronnallinen näkökulma, jossa on tarkoituksena kiinnittää huomiota kokemuksiin ja niistä kerrottuihin kertomuksiin. Tarkoituksena oli saada kertomusten avulla tietoa ihmisen ja rotan suhteesta tutkien kohtaamisissa tapahtuvia ja vaikuttavia kehollisia vuorovaikutustilanteita.

Aineisto koostuu 99 kertomuksesta, joiden pääosassa ovat ihmisen ja rotan kohtaamisen tilanteet kaupunkiympäristössä. Aineisto kerättiin helmi-maaliskuun 2021 aikana sähköisen vastauslomakkeen avulla (Microsoft Forms) ensimmäisen kirjoittajan pro gradu -työtä varten (Österdahl 2021). Aineiston kertomukset olivat siten kirjallisessa muodossa ja kertojien itsenäisesti kirjoittamia. Kirjoituspyyntö osoitettiin vapaasti kaikille aiheesta kiinnostuneille ja rottia kaupunkialueilla kohdanneille. Lomaketta jaettiin muun muassa sosiaalisen median avulla ja Facebookin kaupunkiryhmissä. Nämä ryhmät valikoituivat sellaisten kaupunkien joukosta, joissa rottia oli uutisoitu viime aikoina liikkuneen, ja näissä ryhmissä käytiin myös yleisesti aktiivista keskustelua lähiympäristön aiheista. Lomakkeessa pyydettiin kohtaamiskertomuksen lisäksi kertomaan missä ja milloin kohtaaminen oli tapahtunut. Lomakkeessa kysyttiin myös taustatiedoiksi vastaajan syntymävuotta, ikää ja asuinpaikkaa sekä sitä, miten vastaaja oli saanut tietää tutkimuksesta. Vastaajat olivat syntyneet vuosina 1941–2000 ja heistä 74 oli naisia. Maantieteellisesti aineiston kohtaamistilanteet sijoittuivat pääosin Keski- ja Etelä-Suomeen, painottuen selkeästi Helsinkiin. Kertomukset numeroitiin analyysiä varten juoksevasti lähetysjärjestyksessä. Kaikki kerrotut kohtaamiset olivat kaupungissa asuvien tai oleilevien henkilöiden kokemuksia kaupunkirotan kohtaamisesta.

Kertojien kokemuksilla on merkitystä ihmisen ja rotan suhdetta pohtiessa, sillä monesti ihmistä välttelevät rotat kohtaavat ihmisen juuri näissä arkisissa ja usein nopeissa tilanteissa kaupungissa. Nämä tilanteet taas johtavat seuraaviin kohtaamisiin mahdollisten rottien elämään ja hallintaan vaikuttavien toimenpiteiden muodossa. Tutkimuksessa ei havainnoidu kohtaamistilanteita ja affekteja kohtaamishetkissä, vaan aineisto välittää kertojien itse kirjoittamia ja reflektoimia tilanteita. Aineisto soveltuu affektien tutkimiseen, sillä kokemustarinoita tarkasteltaessa päästään lähelle niissä olevia henkilökohtaisia ja muisteltuja kokemuksia ja niiden kautta muille välittyviä affekteja. Aineisto jo sinällään osoittaa, että rottakohtaamiset ovat olleet vaikuttavia ja jääneet kertojille mieleen. Kertojat ovat halunneet jakaa omat kohtaamistarinansa sekä tunteukset, joita tilanteet ovat nostaneet heissä esiin. Aineisto osoittaa siten myös sen,

että kaupunkirotan kohtaamiseen ja tilanteeseen liittyviin affekteihin liittyy tahmeutta. Rotan kohtaamisesta on tarttunut jotain merkityksellistä ja sellaista, mistä on haluttu kertoa muille.

Tavoitteena oli tässä tapauksessa ymmärtää ihmisten elettyjä kokemuksia, eläinkohtaamisista kerrottuja kertomuksia ja niissä olevia tapahtumien kuvauksia tarkastelemalla ja tulkitsemalla. Tarinoiden avulla pystytään tiedostamaan kokemuksia rinnakkaiselosta muiden lajien kanssa. Yksittäisistä kohtaamisista kerrotut tarinat voivat auttaa huomaamaan ja tunnistamaan eläinten kyvyn vaikuttaa meihin. Greenhough ja Roe (2019, 377–381) korostavatkin, että tarinoita voitaisiin hyödyntää entistä enemmän eläinmaantieteen alalla, sillä se monipuolistaisi aiheeseen liittyviä näkökulmia ja antaisi äänen heille, jotka käytännössä ovat muunlajisten kanssa konkreettisesti tekemisissä. Kertomukset välittävät paitsi suoraa sanallista informaatiota myös sanaton-tietoa sekä yhteisiä oletuksia jaetusta kulttuurista (Hyvärinen ja Löyttyniemi 2005, 157). Hännisen (2018, 163) mukaan kertomuksen kautta välitetään tarina sen vastaanottajalle jollain tapaa myös aistittavassa muodossa. Kertomus välittää siten tapahtumaan liittyvää tunnetta ja kokemuksia erilaisin kerronnan keinoin dramatisoinnin ja kuvaamisen avulla. Tällaisessa tutkimuksellisessa lähestymistavassa narratiivit toimivat elämää selittävänä, kommunikoivana ja ymmärtävänä välineenä (Heikkinen 2018, 146). Tarinoilla on myös sosiokulttuurinen ulottuvuus eivätkä ne ole irrallaan yhteiskunnasta tai kulttuurista (Puusa, Hänninen ja Mönkkönen 2020, 206–207.) Vaikka kertomukset ovatkin kertojien subjektiivisia kokemuksia, vaikuttaa niissä silti sosiaalisesti rakentuva tausta sekä aiemmat kerronnallisen ympäristön kertomukset (Hyvärinen 2010, 94).

Aloitimme aineiston analyysin kertomusten teemoittelulla ja sen kautta muodostettujen kategorioiden ryhmittelyllä. Tämän teemoittelun tuloksena luokiteltiin kertomuksissa olleita toistuvia aiheita ja kertomusten sisältöä. Analysoimme kertomuksia affektien näkökulmasta; kävimme aineistoa läpi keskittyen kohtiin, joissa kehollisia vaikutuksia esiintyi ja joissa niitä kuvailtiin suoraan. Pyrimme tunnistamaan ja tarkastelemaan affektiivisia vaikutuksia paitsi suorista tunnesanoista ja ilmauksista myös etsimään niitä muista ilmaisuista ja tarinoiden tapahtumista. Affektit eivät useinkaan ole pelkästään jotain suoraan kuvailtavia tai puhtaasti tunnistettavissa olevia tunteita, vaan ne voivat nimenomaan olla jotain kielellisen ulottuvuuden ulkopuolista (Massumi 2010, 25). Tämän vuoksi affekteja ja niiden vaikutuksia tarkasteltiin myös kertomusten rivien välistä.

4 Kohtaamiskertomusten affektit

Aineiston kertomukset pitivät sisällään suuren joukon erilaisia kohtaamisen tilanteita rottien kanssa. Rottia kohdattiin aamuyön grillijonossa, ihmeteltiin kerrostaloasunnon saunassa, pelästyttiin yömyöhällä roskakatoksessa ja ihasteltiin kesäpäivänä huvipuiston penkiltä. Rottia nähtiin usein ruokailemassa kotien pihapiireissä ja katujen roskikilla sekä myös vilistämässä lenkipoluilla ja puistikoissa. Toisille rotista olikin tullut osa omaa arkipäivää, kun taas toiset järkyttyivät yllättävää ensikohtaamista pahanpäiväisesti. Kohtaamiset rottien kanssa herättivät kertojissa luonnollisesti monenlaisia tunteita, jotka olivat välillä ristiriitaisiakin. Kaiken kaikkiaan kohtaamiskertomusten tunneskaala näyttäytyi niin, että verrattain voimakkaampia tunteita, kuten pelkoa, inhoa tai vihaa, oli 36 kertomuksessa. Iloa, myötätuntoa tai esimerkiksi kunnioittavaa uteliaisuutta oli 18 kertomuksessa ja täysin tai lähes neutraaliksi tulkittavia kertomuksia oli 27. Ristiriitaisia tuntemuksia oli tulkittavissa 18 kertomuksessa. Näissä kertomuksissa tunteet olivat jollain tapaa häilyviä tai muuttuvia tai kohtaamisessa koettiin tunteita laidasta laitaan.

Kertomuksissa kuvailtiin monia erilaisia tunteita, joita kohtaamiset olivat herättäneet. Omaa tunnetta kuvailtiin muun muassa peloksi, inhoksi, ällötykseksi ja ilahtumiseksi. Tunteiden lisäksi kuvailtiin kehollisia kokemuksia tai reaktioita, joita kohtaamiset saivat aikaan. Näitä olivat muun muassa puistatus, raivo, jähmettyminen, pakeneminen, ruokahalun menettäminen, uteliaisuus ja nauraminen. Sekä tunteisiin että kehollisiin reaktioihin vaikutti usein se, minkälainen tilanne muuten oli ja miten rotta siinä käyttäytyi. Tunteet ja kehon reaktiot tai toiminta ovat linkittyneet toisiinsa, eikä niitä voida täysin erottaa (Ahmed 2010a, 32). Se, miten jokin vaikuttaa ihmiseen, vaikuttaa myös, miten siihen suhtaudumme. Vaikutuksen mukaan ihmiset luokittelevat asioita myös hyväksi ja pahaksi. (Ahmed 2010a, 33.) Rotan olemus ja toiminta herätti kertojissa empatian, huolen ja säälin lisäksi myös raivoa ja halua tappa rotta. Rottakohtaamiset näyttäytyivät tarinoissa siten varsin moninaisina tilanteina.

4.1 Inho

Inho oli yksi yleisimmistä kohtaamisissa heränneistä ja kertojien itse nimeämistä tunteista. Inhon affekti sai aikaan ällötyksen tunnetta ja lisäksi monesti myös muita kehollisia reaktioita kuten kuvotusta, kylmiä väreitä ja ruokahalun menettämistä. Jo rotan näkeminen herätti inhoa, ja tunteen intensiteetti kasvoi mitä lähempänä rotta oli. Tilanteisiin liittyi myös epämiellyttäviä ääniä ja pahaa hajua, mitkä osaltaan lisäsivät

kohtaamisten inhottavuutta. Moni kertoi kokeneensa puistatusta kehossaan niin itse tilanteessa kuin sen jälkeenkin. Puistatusta koettiin muun muassa kohtaamispaikassa uudelleen ollessa tai pelkästään rotan kohtaamista ajatellessa.

Olin illalla kävelyllä koirani kanssa, kun parin metrin päässä rotta pinkaisi pysäköidyn auton alta, jalkakäytävän yli, kivimuurin kiven päälle. Rotta on mielestäni vastenmielisin otus koko maailmassa ja päällimmäinen tunne oli inho, kuvotus ja kylmät väreet. Myös ruokahalu meni moneksi tunniksi. Kuljen kyseisen kohdan ohi päivittäin, mutta edelleen päytilen kyseistä kivimuuria siinä ajatuksessa, että kohta sieltä hyppää rotta. (K61)

Kehon tuntemus ei välttämättä hävinnyt heti kohtaamisen päätyttyä, vaan kohtaamisesta tarttui tahmea kehollinen affekti, jonka vaikutus saattoi uusiutua myöhemmin. Ahmedin (2014, 85) mukaan inhon yhtenä edellytyksenä on koettu läheisyys kehon ja inhottavaksi mielletyn kohteen välillä. Silloin kun kohde on aistittavissa tarpeeksi lähellä, on mahdollista kokea todellista inhoa, ja kun kehon valtaa inho, siirtyy tämä affekti samalla myös kohteeseen. Rottayksilö ei itsessään ole ollut inhottava, vaan inho tarttuu eläimeen, kun se koetaan affektin myötä sellaisena.

Inho tarttuu helpommin tiettyihin kohteisiin; Snyderin (2013, 153–154) mukaan tuholaisiksi tuomitut lajit, joihin usein liitetään tauteja ja muita inhottavana pidettäviä asioita, ovat inhosta tahmeita. Inhon affekti tahmaa myös ympäristöä ja asioita, joihin tällaiset lajit ovat yhteydessä. Rottiakin on totuttu pitämään likaisina ja saastuttavina (Beumer 2014; Cole 2021). Kertojat puhuivat useasti saastumisesta ja liasta rotan ja sen olinpaikan yhteydessä. Hygienia mainittiin etenkin silloin, kun oltiin tekemisissä elintarvikkeiden kanssa tai kohtaamispaikan läheisyydessä oli ravintola. Ahmedin (2014, 83) mukaan inhoon liittyy vahva yhteys aisteihin. Ruoka on voimakkaasti yhteydessä eri aisteihin, jolloin ruoan yhdistäminen saastumiseen voi aiheuttaa ällötystä ja pahoinvointia. Samalla ruoasta tulee inhon täyteistä. Ruoan yhteys johonkin mahdollisesti saastuttavaan muodostaa inhon lisäksi myös uhan. (Ahmed 2014, 83.) Rottakohtaamisissa inhoa ja samalla myös uhkaa koettiin silloin, kun rotta yhdistettiin saastuttamiseen sekä tauteihin. Tahmea inhon affekti kiersi ja tarttui niin, että inho liittyi kohtaamisessa paitsi rottaan myös kohtaamispaikkaan ja yleisesti kohtaamistilanteen jälkeisiin tunteisiin ja kehollisiin tuntemuksiin.

[...] Eräänä aamuna kahvilassa oli kaikki paperinen revitty ja kahvinpuruja leviteltä ympäriinsä. Rotta asialla, en itse sitä nähnyt, mutta työkaveri yllätti rotan kahvikoneen luota. Tuntui, että kaikki pinnat ovat likaisia ja

mietin, onkohan ne varmasti desinfioitu ja onko rotta kuitenkin päässyt vitriiniin. Inhotti, tuntui että puhdas tila on saastutettu. [...] (K7)

Likaa ja leviäviä tauteja on tavallista pitää inhottavina. Inhon tunne on yksi merkittävä tekijä, joka aiheuttaa tautien kaltaisten uhkien välttämistä (Curtis 2007, 660). Inho voi synnyttää tarvetta paeta inhoa herättävän asian läheisyydestä. Liialliseksi koettu läheisyys rotan kanssa vaikutti kertoihin esimerkiksi niin, että ihminen pakeni tilanteesta pois tai muutti suunniteltua toimintaansa. Läheisyyden ei tarvitse tarkoittaa ainoastaan fyysisistä läheisyyttä, vaan siihen kuuluu myös kokemus iholla olevasta mahdollisesta altistumisesta jollekin (Ahmed 2014, 83). Affektit vaikuttivat tilanteiden jälkeen muun muassa niin, että rottakohtaaminen yhdistettiin vahvasti kohtaamisen konkreettiseen paikkaan, jota alettiin vältellä siihen liittyneen inhon vuoksi. Osa näistä paikoista oli sellaisia, joita pidetään muutenkin usein inhottavina.

Näin ensimmäistä kertaa rotan livenä Helsingin ydinkeskustassa porttikongissa ollessani matkalla ravintolaan. Rotta oli valtava, pienen kissan kokoinen ja sillä oli pitkä siimahäntä. Jähmetyin paikoilleni ja mietin olisiko ravintolaan muuta reittiä. Kylmät väreet kulkivat pitkin kroppaa ja vaistomaisesti aloin tutkia maata ympärilläni, olisiko niitä vielä lisää. Rohkaisin mieleni ja juoksin nopeasti ravintolaan missä ystäväni odottivat minua. Istuin koko illan jalat tuolin tukipuulla ja mietin tuliko rotta kyseisestä ravintolasta. En ole käynyt kyseisessä ravintolassa tämän jälkeen, en edes porttikongissa. (K85)

Kohtaamisen jälkeen vastaaja saattoi kertoa muuttaneensa tavallisia arkeen kuuluneita toimintojaan vain välttääkseen mahdollisuuden rotan uudelleen kohtaamiseen. Inhon affekti sai ihmiset välttämään muun muassa roskien viemistä, oman talon roskakatosta ja tavallista työmatkan pysäkkiään. Muutama kertoi jälkeensä välttäneensä kokonaan ruokapaikkaa, jossa kohtaamisen jälkeen oli syönyt tai jonka lähellä oli rottia nähnyt. Rotan kohtaamisessa tarttunut inhon affekti teki siten näistä kohtaamispaikoista inhosta tahmeita. Ahmedin (2014, 91–92) mukaan tahmeus voi toimia liikettä rajaavana tai estävänä tai se voi olla eri asioita yhteen liittävä ja sitovaa. Inhottaviksi mielletyt kohteet tai kehot tukkivat kohteiden välistä liikettä, kun näihin tarttuu lisää kohteita ja merkkejä (Ahmed 2014, 91–92).

4.2 Pelko

Vastaajat kertoivat rottakohtaamisten herättäneen heissä inhon lisäksi paljon pelkoa. Kertomuksissa kuvailtiin pelon yhteydessä esimerkiksi kauhua ja huolestumista. Pelkoon liittyviä kertomuksia yhdistivät muun muassa kohtaamisen yllättävyys ja ihmisen pelästyminen sekä rotan uhkaavaksi koettu käyttäytyminen tai olemus. Pelottaviksi koettiin muun muassa sellaiset tilanteet, joissa tapahtui jonkinlainen törmäys tai konflikti; kohtaamisessa osapuolet haluamattaan törmäsivät toisiinsa, mikä aiheutti ikäväksi koetun tapahtuman. Kertojat pitivät pelottavana rottien aggressiiviseksi tai muuten uhkaavaksi koettua käyttäytymistä. Uhkana pidettiin lisäksi mahdollisesti tarttuvia tauteja sekä rotan arvaamattomuutta ja fyysistä hyökkäystä. Inhon affektin lailla myös pelon affekti saattoi olla varsin pitkäaikainen ja jäädä kohtaamispaikkaan kiinni sekä vaikuttaa ihmisen toimintaan kohtaamisen jälkeen.

[...] koin kauhun hetkiä viedessäni ensimmäiset kerrat roskia jäteaitaukseen. Siellä oli kymmeniä, ehkä satoja rottia niin astioissa kuin lattialla juoksemassa jaloissa. Sittemmin jäteaitaus remontoitiin rotankestäväksi mutta pitkään pelkäsin mennä sinne. Vielä nyt yli vuotta myöhemmin en mielelläni mene sinne illalla pimeässä. (K48)

Pelon tunne kasvoi, jos rotta ei perääntynyt tilanteesta tai ollut muulla tavalla arka. Jos rotta ei osoitakaan kohtaamisessa pelkoa pakenemalla vaan jää esimerkiksi paikalleen tai jopa liikkuu ihmisen suuntaan, voi tämä olla yllättävää ja pelottavaa. Kuten Ahmed (2014, 65) esittääkin, näissä kohtaamisissa pelko tulevasta vahingosta suuntautuu tulevaan, vaikka se tuntuu kehossa nykyhetkessä. Nämä tuntemukset voivat olla esimerkiksi paikalle jähmettymistä, pakenemista tai koko kehon valtaavaa kauhua. Tällaisia vaikutuksia pelon affekti sai aikaan myös kertojissa. On mahdollista, että kohtaamistilanteissa tahmeus voi saada muotonsa silloin, kun tahmeus uhkaa tarttua ihmiseen itseensä (Ahmed 2014, 90).

Olin koira ulkoiluttamassa ja koira kiskaisi minut melkein kumoon, koska huomasin ison rotan väestönsuoja syvennyksessä. Rotta tuli meitä vastaan koska ei päässyt pakoon (yritti väestönsuojaan paeta) siinä vähän veri lensi ilmeisesti koira ehti napata kiinni rottaan, itse ehdin väistää kun rotta oli lähes jaloissani. Sitten juoksin koirani kanssa pois. En unohda koskaan sitä pelkoa joka tuli, rotat kyllä tulevat päälle jos eivät pääse pakoon. [...] (K81)

Vaikka emme voi tietää mitä rotat tuntevat näissä kohtaamisissa, ovat nekin vaikuttaneita siinä missä vaikuttavat itse tilanteeseen ja ihmiseen. Vuorovaikutteisuutta kuvailtiin kohtaamisissa esimerkiksi niin, että ihminen ja rotta säikähtivät, pysähtyivät katsomaan ja tarkastelemaan toisiaan, ääntelivät toisilleen tai söivät samassa tilassa. Toisissa tarinoissa rotan taas ei kerrottu välittäneen ihmisistä.

Olin nousemassa autostani kun viereisen auton alta tuli rotta. Tuijotimme hetken toisiamme ja rotta kääntyi takaisin. Olin järkyttynyt ja jäin paikalleni. Hetken päästä se tuli uudestaan. Silloin talsin jaloillani maata ja rotta lähti takaisin tulosuuntaan. Odottelin vielä 10 min eikä se yrittänyt tulla kolmatta kertaa. Söpö se oli. Isokin. (K98)

Ahmed (2014, 63) käsittelee pelkoa suhteessa kehoihin niin, että pelko lähes vahvistaa kehojen välistä suhdetta. Pelon myötä kehot voivat lähentyä toisiaan mutta myös liikkua toisistaan poispäin. Pelon affekti lähentää osapuolia, koska sekä pelkääjä että pelon kohde tulevat sen myötä osaksi samaa vaikutusta. Kohtaamisissa ihminen ja rotta tulevat osaksi samaa tilannetta ja sen vaikutusta, mikä toisaalta lähentää niitä, mutta samalla työntää niitä toisistaan poispäin. Lähentyminen tapahtuu paitsi samassa hetkessä, myös myöhemmin, kun tilanteen affektiivisuus jatkaa vaikuttamistaan ihmisessä. Vaikuttava tilanne jättää tahmean jälkensä kohtaamisen osapuoliin. Osapuolten loitoneminen taas voi konkretisoitua tilanteessa siitä pakenemalla tai myöhemmin, kun kohtaamisen seurauksena ihminen ja rotta pyrkivät välttämään toisiaan.

Vaikka pelon affekti olikin yksi voimakkaimmista affekteista, joita kohtaamiset saivat aikaan, koki osa toisaalta aiheelliseksi erikseen mainita, että ei pidä rottia tai niiden kohtaamista pelottavana. Tämä voi kertoa siitä, miten moninaisia tämän kaltaiset eläinkohtaamiset voivat olla ja kuinka ristiriitaisia tunteita ne voivat herättää. Rotan kohdalla tulee esiin tietoisuus siitä, että rotta voi aiheuttaa erilaisia haittoja, mikä on jo omiaan säikäyttämään, mutta lisää vielä entisestään tapahtuman läpikäymistä ja sen vaikutusten pohdintaa. Samaan aikaan yksi rottayksilö voi kuitenkin saada osakseen ymmärrystä ja myötätuntoa. Kohtaaminen herättää samanaikaisesti siis hyvin moninaisia ajatuksia, jotka vaihtelevat samalla henkilölläkin laidasta laitaan.

Kotini vieressä olevan puiston laidalla on ollu keväällä monena vuonna iso kasa hiekoitushiekkaa ja muuta maa-ainesta talven jäljiltä. Tähän kasaan on rottayhdyskunta usein tehnyt pesänsä, ja auringon laskettua on voinut ohi kulkiessa seurata pienten rotanpoikien touhuilua. Tunne on hieman ristiriitainen, rotat eivät itsessään pelota tai ällötä, mutta tiedostan niiden aiheuttamat haitat kaupunkiympäristössä. Mutta ovathan nuo pienet leikkisät otukset niin kovin herttaisia! (K57)

4.3 Viha

Miten villi eläin kohdataan, on yhteydessä siihen, millaisena laji on yhteiskunnassa totuttu näkemään. Lajien vuorovaikutustilanteet voivat olla neutraaleja, yhteiseloon pyrkiviä tai konfliktisia. (Frank ja Glikman 2021, 1.) Osa vastaajista kirjoitti kohtaamisen yhteydessä tuntemastaan vihasta ja siihen liittyneestä reaktiostaan. Kohtaamisissa koettiin jopa raivoa ja vihan affekti näyttäytyi haluna tai välittömänä tarpeena käyttäytyä aggressiivisesti tai käyttää väkivaltaa rottaa kohtaan.

[...] Kohtaaminen sai eläimelliset vaistot heräämään. Kohdatessani rotan olin valmis tappamaan sen arkailematta, siitäkin huolimatta, etten muuten eläimiin ravintotarkoituksessakaan kajoa. Olisi eläin ollut lähes mikä tahansa muu, reaktioni olisi ollut varmasti täysin toisenlainen. Reaktioni oli tällainen siitäkin huolimatta, etten aikaisemmin rottaa ollut luonnossa kohdannut. Olen sittemmin miettinyt syitä tälle ja varmasti se on seurausta siitä, millaisina otuksina rottia ylipäätään yhteiskunnassa pidetään; kylmät väreet aikaansaavana, selkäpiitä karmivana tuholaisena, josta ei seuraa mitään muuta kuin harmia! (K1)

Tällaista vahvaa reaktiota kuvailtiin muun muassa eläimellisenä vaistona, joka konkretisoitui haluna puolustautua koettua uhkaa vastaan. Voimakkaimmillaan rotta haluttiin tilanteessa tappaa. Tilanteissa saattoi tapahtua jonkinlainen konflikti, mutta pelkästään jo jokin aistimus, kuten rotan vikinäksi paljastunut ääni, saattoi herättää voimakasta vihaa. Ahmedin (2014, 49) mukaan viha on vahva, jotakin vastustava tunne. Vihan mukana sen kohteesta tulee osa vihan kokijaa ja vihan kokemisen yhteydessä tehdään myös rajanvetoja osapuolten välillä. Syntyvät rajat lisäävät vastakkainasettelua ja tekevät kohteesta jotain ulkopuolista, toiseutta. Viha ei johdu kuitenkaan siitä, että kohde olisi sellaisenaan vihattava, vaan kohtaamisen affektien myötä osapuoliin tulee niitä erottavia ominaisuuksia. (Ahmed 2014, 49.)

Kertomuksissa pohdittiin kohtaamisissa nousseita tunteita ja niitä selittäviä tekijöitä. Diprosen (2002, 126) näkemyksen mukaan rottakohtaamisten kaltaisia häiritseviä, affektiivisia ja kehollisia kohtaamisia voidaan tarkastella eettisinä kohtaamisina, joissa kohdatun toiseus ja hermostuttavuus saa ajattelemaan omaa tilanteeseen liittyvää tunnetta ja toimintaa. Vaivaavat tilanteet ikävinä koettujen asioiden kanssa voivat aiheuttaa vihaa ja inhoa mutta toisaalta avata omaa ajattelua ja ennakkoluuloja sekä opettaa itselle jotain siitä, miten asioihin omassa ympäristössä suhtautuu (Kinnunen 2022, 105). Rottiin ja kohtaamiseen liittyneet voimakkaat tunteet eivät olleet aina pysyviä, vaan ne saattoivat esimerkiksi lieventyä, kun tapahtumasta oli kulunut aikaa ja

tilannetta käsiteltiin uudelleen. Tunteet saivat myös uusia kohteita ja muotoja. Esimerkiksi rottia ruokkivat ihmiset ja jätehuollosta vastaavat tahot herättivät turhautumista, ja rottayksilöiden sijaan osa alkoi pohtimaan laajempaa rottaongelmaa ja sen syitä. Yksi kertoja kuvasi tunteneensa suurta raivoa rottien kohtaamisessa, mutta totesi, että todellisuudessa asiassa ärsytti enemmän ihmisten epäonnistunut toiminta ongelman hallitsemisessa. Lopulta kertojan suhtautuminen rottayksilöitä kohtaan muuttui raivosta ymmärrykseen. Frankin ja Glikmanin (2021, 13) mukaan kohtaamiskokemukset ja myös laajemmin ihmisen suhde villiin luontoon muuttuu ja kehittyy; muutosta asenteissa tapahtuu yksilöissä vuorovaikutustilanteiden myötä muun muassa tunteiden ja kulttuurin vaikutuksen kautta.

4.4 Ilo ja uteliaisuus

Rottakohtaamiset herättivät kertojien mukaan myös paljon erilaisia ilon tuntemuksia ja muita myönteisempiä affekteja. Ilon kaltaiset tunteet näyttäytyivät muun muassa kertojien kuvailemana myönteisenä fiiliksenä, hyvänä tuulena, ilahtumisena ja innostuksena. Näihin kertomuksiin liittyi lisäksi useammin myötätuntoa, kunnioitusta ja uteliaisuutta rottaa ja lajia kohtaan, mikä näkyi esimerkiksi rotan rauhaan jättämisenä, tarkkailuna tai omaan tilaan hyväksymisenä. Pelon ja inhon kohdalla rotat eivät herättäneet samantyyppistä kiinnostusta. Esimerkiksi uteliaisuutta oli kuitenkin hankalaa erottaa täysin omaksi affektikseen, sillä se oli aina yhteydessä muihin tunteisiin, kuten juuri ilahtumiseen. Olemme käsitelleet tässä tapauksessa ilon ja uteliaisuuden affekteja yhdessä. Ilon ja uteliaisuuden affektit eivät ole aivan samankaltaisia ja niitä voisi käsitellä myös erillisinä, mutta tämän aineiston kertomuksissa nämä affektit olivat yllättävän yhteenkietoutuneita, toisin kuin esimerkiksi inho ja pelko, jotka olivat selkeästi erotettavissa toisistaan.

Istuin kesäyönä kännissä vastarakastuneena Kallion kirkon portailla, joilta oli löytynyt mp3-soitin. Kuuntelimme heilani kanssa siltä repeatilla Billy Idolin White wedding-biisiä. Syötiin sipsejä ja huomattiin, että lähellä vipeltää pieniä rottia. Heitettiin niille maahan sipsejä syötäväksi ja seurattiin innolla, kun ne haki niitä sipsejä. Tuntui vähän tuhmalta ruokkia rottia mutta se tuntui kuuluvan asiaan juuri siinä hetkessä. Muutenkin kyllä ajattelen, että kaupungeissa nyt vaan on ja tulee olemaan rottia, tuona yönä suhtauduin niihin vielä tavallistakin myötämielisemmin. (K51)

Kohtaamiset, joissa heräsi iloa ja uteliaisuutta, sisälsivät usein tilanteeseen vaikuttavia muita tekijöitä, jotka vaikuttivat tapahtuman yleiseen tunnelmaan. Myönteiset mielen-

tilat ja kohtaamista edeltäneet tapahtumat yhdistyivät rotan kohtaamiseen ja tekivät tilanteesta mukavan. Ahmedin (2010b, 25) mukaan affektit eivät kohdistu yhteen kohteeseen, vaan myös siihen mikä kohdetta ympäröi ja miten kohde tilanteeseen tulee. Kohtaamisessa ilon ja onnen affektit, joita ihminen on ennen sitä tuntenut, voivat siirtyä uuteen kohteeseen ja tehdä siitä iloisen. Yllä olevassa kertomuksessa rakastuneen parin iltaa rotat eivät häirinneet, vaan vuorovaikutuksen rottien kanssa kuvailtiin kuuluvan asiaan siinä hetkessä. Myönteinen vaikutus tarttui koko tilanteen ilmapiiriin sekä rottiin, ja koko kohtaamisen luonne ja tapahtumat muuttuivat. Myönteisille kohtaamisille yhteistä oli se, että rotta ei toiminut ihmisen mielestä uhkaavalla tavalla, vaan monessa tarinassa ihminen päätyi tarkkailemaan rotan tekemisiä uteliaasti avoimin mielin. Rottia tarkkailtiin, koska ne viihdyttivät ja niistä saatiin uutta tietoa. Rotta muodostui yhdellä vastaajalla osaksi työmatkan bingopeliä:

[...] Kotimatalla kuljin usein Brahenkentän kautta. Joskus alku kesästä 2018 huomasin että kentän laidalla asustelee 7 henkinen rottaperhe. Kehitin perheen bongailusta itselleni pelin, rottabingon. Mulle tuli hyvä fiilis, jos kaikki rotat oli nähty ja sain huutaa ”BINGO! kesäsunnuntai aamuisin.
(K87)

Hyväksynnästä ja kunnioituksesta kertoi esimerkiksi se, että rotan toimintaan ei puututtu, vaan se sai olla rauhassa samassa tilassa ihmisen kanssa tai kertojat itse totesivat rotan kuuluvan paikkaan ja kunnioittavansa sitä. Tilan jakaminen tai rotan läheisyys ei tuottanut ikäviä tunteita, vaan oli joko neutraalin hyväksyvää tai myönteistä. Toisin kuin inhon ja pelon affektien kohdalla, rotan läheisyydestä ei siis pyritty pois. Ihminen pystyi olemaan rotan kanssa yhdessä samassa ympäristössä ilman lajien välistä rajanvetoa. Ahmedin (2010b, 24) mukaan affektit vaikuttavat siihen, millaista liike on suhteessa toisiin; inhon tai pelon kohdalla pyritään ottamaan etäisyyttä, kun taas ilo voi tuoda osapuolia lähemmäs toisiaan.

Tämänkaltaiset kertomukset ja kokemukset osoittavat, että hyväksyvän rinnakkaiselon mahdollisuus voisi olla olemassa ja jossain määrin tätä sopuisaa limittäistä elämää jo eletäänkin. Toki näidenkin kohtaamisten kohdalla on huomioitava niiden tilanne ja sen monimutkaisuus, mikä vaikuttaa siihen, miten rottaan kulloinkin suhtaudutaan (Beumer 2014, 8–13). Affektien kohteilla voi olla jo ennen niiden kohtaamista tietynlainen affektiivinen arvo eli ne voivat olla esimerkiksi ilon kohteita jo ennen saapumistaan, mikä voi kertoa niin sanotusta orientoitumisesta tietyille affekteille (Ahmed 2010b, 25–26; Nygren ja Jokinen 2013; Nygren ja Peltola 2020). Ilo voi olla sekä affektiivista että intentionaalista samaan aikaan; asioiden voidaan ajatella tuottavan iloa,

jolloin niistä tulee myönteisiä (Ahmed 2010b, 25–26). Ilon ja kunnioituksen affekteja sisältäneissä kohtaamisissa osalla tuntuu olleen rotasta jo etukäteen myönteinen kuva tai rotta oli jollain tapaa ilon kohde jo ennen sen kohtaamista.

Istuin kauniina kesäpäivänä viljelypalstallani pöydän ääressä läppäriin kanssa ja olin mukana etäpalaverissa. Olin ollut jo pitkään hiljaa ja kuunnellut muita, kun yhtäkkiä huomasin kun naapuripalstan tarvikelaatikon alta käveli rotta. Se käveli minua kohti n. metrin päähän, kunnes tajusi että minä istun siinä. Sai raukka paniikkikohtauksen ja tassut sutien pötki pakoon. Itse jäin naureskelemaan paikoilleni. Kohtaaminen herätti toisaalta huvitusta rotan erehdyksestä ja toisaalta sääliä kun se selkeästi säikähti kovasti. [...] (K26)

Tässä kertomuksessa yllättävä kohtaaminen ilahdutti säikäyttämisen sijaan. Ilahtuminen näkyi tarinoissa muun muassa nauramisen ja huvittuneisuuden muodossa, ja rottien tarkkailu koettiin hauskana ja rotan toimet kiinnostusta herättävänä. Rottayksilöistä oltiin kertomuksissa myös huolissaan, mikä näkyi huolen ja myötätunnon lisäksi esimerkiksi säälinä tai lajin puolustamisena. Kertojat huomioivat rotan hyvinvointia ja tuntemuksia useammassa kertomuksessa. Ihminen asettui tavallaan rotan asemaan esimerkiksi kuvaillen sen oletettuja tunteita ja reaktioita; tämä rotan aseman pohtiminen ja rotan toiminnan havainnointi voi kertoa siitä, että kertojat ovat huomanneet ja tunnistaneet ihmisen kanssa rinnakkain elävän eläimen subjektiivisen toimijuuden ja yksilölliset kokemukset (Greenhough ja Roe 2019, 377). Affektit toivat kohtaamiseen mukaan empatiaa ja ymmärrystä toista lajia kohtaan.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen rottakertomukset toimivat kohtaamistilanteiden ja -kokemusten välittäjänä. Kirjoitettujen kertomusmuotoisten vastausten avulla kertojat pohtivat ja refleктоivat omia rottakohtaamisiaan. Kertomukset avasivat ihmisen ja rotan suhdetta, lajienvälisiä kohtaamisen tilanteita sekä näissä tapahtuneita vaikutuksia ja affekteja. Ihmisen ja rotan suhteen lisäksi tarinoissa myös rotat saivat tilaa ja niiden toimijuus oli luonnollinen osa tilanteisia kohtaamisia. Kaupunkilaiset kohtasivat rottia erilaisissa tilanteissa ja paikoissa, ja kohtaamiset olivat paitsi yllättäviä myös mieleenpainuvia. Kohtaamishetken luonne vaihteli törmäyksestä toisen neutraaliin sivuuttamiseen ja liittämiseen, jopa sopuisaan, yhteiseen rinnakkaiseloon. Kertomuksissa jaetut kokemukset osoittivat, että rotan kohtaaminen oli monelle vaikuttava tapahtuma, joka herätti pohdintaa niin toisesta eläinlajista, jaetusta elintilasta kuin omasta tunnereaktiostakin.

Oman elinympäristön jakaminen toisen lajin kanssa voi olla hyvinkin henkilökohtaista, kun esimerkiksi oman kodin rajat ylitetään.

Kertomukset sisälsivät monia affekteja, joista korostuivat etenkin inho ja pelko sekä toisaalta myös ilo ja myötätunto. Tunteiden kirjo oli siis laaja. Heränneet affektit osoittivat muun muassa sen, että rottaa kohtaan kohtaamisissa nousevat tunteet eivät välttämättä johdu rotasta itsestään, vaan monesti affektit ovat sen sijaan yhteydessä johonkin muuhun tilanteeseen vaikuttavaan tekijään. Rotta ja ihminen olivat kohtaamisissa sekä vaikuttajia että vaikutuksen kohteita, mutta vaikutuksia muokkasivat esimerkiksi tilannetekijät, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät sekä ihmisten henkilökohtaiset suhtautumisen tavat ja käsitykset. Kohtaamisten vaikutukset olivat siten tahmeita ja monimutkaisia.

Kaupunkirottakohtaamisten tarkastelu affektien tahmeuden näkökulmasta osoittaa, että rottien kohtaamiseen ja niihin suhtautumiseen liittyvät moninaiset affektit kiertävät ja tarttuvat kohtaamistilanteisiin, -paikkoihin ja -osapuoliin. Kohtaamisissa vaikuttavat tahmeat affektit vaikuttavat siihen millaisena kaupunkirottien kohtaamista pidetään, miten rottiin suhtaudutaan ja miten niiden kanssa eletään. Tahmeat affektit eivät olleet tunteiden kohteiden eli rotan pysyvä ominaisuus tai rotista lähtöisin, vaan ne ketjuuntuivat ja kiersivät paitsi tilanteisissa kohtaamisissa myös ennen niitä ja niiden jälkeen. Affektien tahmaisuus näkyi kertomuksissa muun muassa kohtaamisten yleisessä tunnelmassa, rottaan kohdistuneissa mielikuvissa ja ennakkokäsityksissä sekä tiettyissä kohtaamisen paikoissa. Eri affektit kiersivät sekä rotasta ympäristöön että ympäristöstä ja tunnelmasta rottaan.

Kertomusten kautta välittyvä rottasuhde näyttäytyy vaihtelevana ja monimutkaisena sekä uusia muotoja ja rajoja hakevana. Häilyvyys rotan asemassa ja paikassa, sekä ihmisen suhtautumisessa näihin, tulee erityisesti esille silloin, kun rotan toimijuutta ja omaa suhdetta siihen aletaan pohtia. Tilaisuus kertoa rottakohtaamisesta aktivoi ja tarjosi mahdollisuuden pohtia suhtautumista lajiin ja sen paikkaan ympäristössä. Samalla pysähdyttiin tarkastelemaan omia aiheeseen liittyviä reaktioita ja piilossakin olleita tunteita, jotka ovat osaltaan vaikuttamassa suhteen muodostumisessa. Affektiiviset reaktiot jo itsessään saivat aikaan pohdintaa. Diprosen (2002, 120–125) mukaan tällaiset kohdatun toiseuden esiin tuovat affektiiviset kohtaamiset menevät ihmisen ihon alle, mikä saa heidät ajattelemaan ja toimimaan, sillä ne samalla aina kertovat jotain esireflektiivisen tason ajatuksista ja ennakkoluuloista. Tämä kokemus avaa mahdollisuuksia myös muutoksille suhtautumisessa kohdattuun asiaan (Diprose 2002, 132).

Vaikka osassa kertomuksia rottasuhde kuvattiin varsin kielteisenä, on kertomuksissa myös nähtävissä, että tahmeatkin affektit voivat ajan myötä muuttaa muotoaan.

Vaikka rottaan onkin tarttunut vahvasti tahmeita inhon ja pelon affekteja, ei sitä välttämättä nähdä pelkästään ongelmana ja haittaeläimenä. On mahdollista, että tahmeus muuttaa muotoaan tunteesta tai affektista toiseen ja rotankin asemaa voidaan pohtia uusista näkökulmista. Ahmedin (2010b, 44–45) mukaan affektien kohteista tulee ambivalentteja, kun niihin liittyvä tunne muuttuu ajan myötä. Koska muutosta tunteesta toiseen on etukäteen hankala ennustaa, voidaan affektien muutosta ymmärtää muun muassa kerronnan avulla; kertomuksissa tunteet paikallistuvat ja ne voidaan jakaa muille. Tämän vuoksi tutkimuksen kertomusaineisto on osoittautunut toimivaksi tavaksi tarkastella liminaalisiin eläimiin liittyviä affekteja. Affektien ja niiden tahmeuden tunnistaminen ja pohtiminen voi auttaa muuttamaan monilajisia suhteita. Lisäksi on tärkeää tuoda esille lajienvälisen vuorovaikutuksen myönteisiä näkökulmia, jotta luonnon ja ihmisen suhdetta voidaan ymmärtää muutenkin kuin konfliktien kautta. (Frank ja Glikman 2021, 13). Tämä on merkityksellistä silloin, kun kyseessä on laji, jota on totuttu tarkastelemaan etenkin kielteisissä yhteyksissä. Olemme nostaneet esiin moninaisuutta ja positiivisia tunteita, joista ei rotan kohdalla yleensä puhuta. Pyrkimyksenä ei ole jatkaa tahmeuden negatiivista kierrettä, vaan tehdä sitä näkyväksi, mikä edesauttaa sen uudelleen punnitsemista ja kierteen katkaisemista.

Kaupunkirottakohtaamisten ja niissä syntyneiden affektien tutkiminen monipuolistaa käsitystämme ihmisten ja rottien välisestä suhteesta ja antaa uutta tietoa suhteestamme liminaalisiin eläimiin. Tutkimus tarjoaa esimerkin siitä, miten tavallisesti kielteisen haittaeläimen leiman saava kaupunkirottia voi todellisuudessa herättää monenlaisia tunteita ja miten siihen liittyvät tunteet eivät johdu yksinomaan eläimestä vaan myös siihen yhteiskunnassa liitetystä mielikuvista. On tärkeää tuoda esille monipuolisesti näkökulmia ja pohtia sitä, miten tällaisiin liminaalisiin lajeihin yhteiskunnassa suhtaudutaan ja miten vahvat tahmeat affektit ja mielikuvat vaikuttavat lajeihin kohdistuvaan asenteseen ja toimintaan. Jatkotutkimuksissa tulisikin tutkia tarkemmin, miten tahmaiset affektit vaikuttavat ihmisten toimijuuteen ja toimintaan (esimerkiksi rotantorjuntatoimien suhteen) ja mitkä yhteiskunnalliset kertomukset ja mielikuvat välittävät rottaan liittyviä tahmaisia affekteja ja miten.

KIITOKSET

Kiitämme rahoituksesta Koneen säätiötä sekä Tampereen yliopiston Sustainable Transformation of Urban Environments (STUE) -tutkimusyhteisöä. Kiitos myös kaikille tutkimuskyselyyn vastanneille. Tutkimus on toteutettu Helsinki Urban Rats -hankkeessa (<https://www.helsinki.fi/fi/projektit/kaupunkirottat>).

Lähteet

- Ahmed, Sara. 2010a. "Creating disturbance: Feminism, happiness and affective differences." *Working with Affect in Feminist Readings*, toim. Marianne Liljeström ja Susanna Paasonen, 31–44. Lontoo: Routledge.
- Ahmed, Sara. 2010b. *The Promise of Happiness*. Durham: Duke University Press. doi:10.2307/j.ctv125jkj2.
- Ahmed, Sara. 2014. *The Cultural Politics of Emotion*. 2.painos. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Anderson, Ben. 2006. "Becoming and Being Hopeful: Towards a Theory of Affect." *Environment and Planning D: Society and Space* 24 (5): 733–52. doi:10.1068/d393t.
- Apfelbeck, Beate, Robbert P. H. Snep, Thomas E. Hauck, Joanna Ferguson, Mona Holy, Christine Jakoby, J. Scott MacIvor, Lukas Schär, Morgan Taylor ja Wolfgang W. Weisser. 2020. "Designing Wildlife-Inclusive Cities That Support Human-Animal Co-Existence." *Landscape and Urban Planning*, 200: 103817. doi:10.1016/j.landurbplan.2020.103817.
- Aronson, Myla F. J., Christopher A. Lepczyk, Karl L. Evans, Mark A. Goddard, Susannah B. Lerman, J. Scott MacIvor, Charles H. Nilon ja Timothy Vargo. 2017. "Biodiversity in the City: Key Challenges for Urban Green Space Management." *Frontiers in Ecology and the Environment* 15 (4): 189–96. doi:10.1002/fee.1480.
- Beumer, Koen. 2014. "Catching the Rat: Understanding Multiple and Contradictory Human-Rat Relations as Situated Practices." *Society & Animals* 22 (1): 8–25. doi:10.1163/15685306-12341316.
- Bommel, Severine van ja Susan Boonman-Berson. 2022. "Transforming Convivial Conservation: Towards More-Than-Human Participation in Research." *Conservation & Society* 20 (2): 136–45.
- Bowring, Jacky. 2019. "Survivor Trees: Spectrality and Stickiness." *Fabrications* 29 (1): 21–36. doi:10.1080/10331867.2018.1540081.
- Ciszek, Erica, Richard Mocarski, Sarah Price ja Elaine Almeida. 2021. "Discursive Stickiness: Affective Institutional Texts and Activist Resistance." *Public Relations Inquiry* 10 (3): 295–310. doi:10.1177/2046147X211008388.
- Coats, Cala. 2020. "Stickiness as Methodological Condition." *Journal of Social Theory in Art Education* 40 (1): 16–28.
- Cole, Lucinda. 2021. "Plagues, Poisons, and Dead Rats: A Multispecies History." *The Palgrave Handbook of Animals and Literature*, toim. Susan McHugh, Robert McKay ja John Miller, 589–603. Palgrave Studies in Animals and Literature. Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-39773-9_41.

- Curtis, Valerie A. 2007. "Dirt, Disgust and Disease: A Natural History of Hygiene." *Journal of Epidemiology and Community Health* 61 (8): 660–64. doi:10.1136/jech.2007.062380.
- Diprose, Rosalyn. 2002. *Corporeal Generosity: On Giving with Nietzsche, Merleau-Ponty, and Levinas*. Albany: State University of New York Press.
- Elmqvist, Thomas, Michail Fragkias, Julie Goodness, Burak Güneralp, Peter J. Marcotullio, Robert I. McDonald, Susan Parnell, Maria Schewenius, Marte Sendstad, Karen C. Seto ja Cathy Wilkinson, toim. 2013. *Urbanization, Biodiversity and Ecosystem Services: Challenges and Opportunities*. Dordrecht: Springer Netherlands. doi:10.1007/978-94-007-7088-1.
- Feng, Alice Y. T. ja Chelsea G. Himsworth. 2014. "The Secret Life of the City Rat: A Review of the Ecology of Urban Norway and Black Rats (*Rattus Norvegicus* and *Rattus Rattus*)." *Urban Ecosystems* 17 (1): 149–62. doi:10.1007/s11252-013-0305-4.
- Frank, Beatrice ja Jenny A. Glikman. 2019. "Human–Wildlife Conflicts and the Need to Include Coexistence." *Human–Wildlife Interactions*, toim. Beatrice Frank, Jenny A. Glikman ja Silvio Marchini, 1–19. Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108235730.004.
- Greenhough, Beth ja Emma Roe. 2019. "Attuning to Laboratory Animals and Telling Stories: Learning Animal Geography Research Skills from Animal Technologists." *Environment and Planning D: Society and Space* 37 (2): 367–84. doi:10.1177/0263775818807720.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2018. "Kerronnallinen tutkimus." *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 2, toim. Raine Valli, 145–160. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hyvärinen, Matti. 2010. "Haastattelukertomuksen analyysi." *Haastattelun analyysi*, toim. Johanna Ruusuvaori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen, 90–118. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti ja Varpu Löyttyniemi. 2005. "Kerronnallinen haastattelu." *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvaori ja Liisa Tiittula, 157–184. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Vilma. 2018. "Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä." *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 2, toim. Raine Valli, 161–179. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kaarlenkaski, Taija. 2022. "Affektiivisiä eläin kohtaamisia kaupunkiympäristöissä: Monilajinen lähiluonto verkkomedioissa." *Lähikuva – audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu* 35 (1–2): 61–82. doi:10.23994/lk.116478.
- Kinnunen, Veera. 2022. "Corporeal Ethics in the More-Than-Human World (Rosalyn Diprose)." *Affect in Organization and Management*, toim. Carolyn Hunter ja Nina Kivinen, 92–107. Routledge.

- Kowarik, Ingo. 2011. "Novel Urban Ecosystems, Biodiversity, and Conservation." *Environmental Pollution*, Selected papers from the conference Urban Environmental Pollution: Overcoming Obstacles to Sustainability and Quality of Life (UEP2010), 20–23 June 2010, Boston, USA, 159 (8): 1974–1983. doi:10.1016/j.envpol.2011.02.022.
- Laketa, Sunčana. 2018. "Between "This" Side and "That" Side: On Performativity, Youth Identities and "Sticky" Spaces". *Environment and Planning D: Society and Space* 36 (1): 178–96. doi:10.1177/0263775817723632.
- Laliberté, Nicole ja Carolin Schurr. 2016. "The Stickiness of Emotions in the Field: Complicating Feminist Methodologies." *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography* 23 (1): 72–78. doi:10.1080/0966369X.2014.992117.
- Lorimer, Jamie. 2014. "On Auks and Awkwardness." *Environmental Humanities* 4 (1): 195–205. doi:10.1215/22011919-3614989.
- Massumi, Brian. 2002. *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Durham: Duke University Press. doi:10.1215/9780822383574.
- McDonnell, Mark J. ja Amy K. Hahs. 2015. "Adaptation and Adaptedness of Organisms to Urban Environments." *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics* 46 (1): 261–80. doi:10.1146/annurev-ecolsys-112414-054258.
- Mulcahy, Dianne. 2016. "'Sticky' Learning: Assembling Bodies, Objects and Affects at the Museum and Beyond." *Learning Bodies: The Body in Youth and Childhood Studies*, toim. Julia Coffey, Shelley Budgeon ja Helen Cahill, 207–22. Perspectives on Children and Young People. Singapore: Springer. doi:10.1007/978-981-10-0306-6_13.
- Mäntymäki, Helen. 2021. "Polar Bear in 'Fortitude'. Affective Aesthetics and Politics of Climate Change." *Ecozon@: European Journal of Literature, Culture and Environment* 12 (2): 150–165. <https://ecozona.eu/article/view/4391>.
- Niemelä, Jari. 2008. "Muuttaako luonto kaupunkiin?" *Tieteessä tapahtuu* 26 (7). <https://journal.fi/tt/article/view/684>.
- Niemelä, Jari, Sanna-Riikka Saarela, Tarja Söderman, Leena Kopperoinen, Vesa Yli-Pelkonen ja Seija Väre. 2010. "Kaupunkiluonnon ekosysteemipalvelut." *Hyödyllinen luonto*, toim. Juha Hiedanpää, Leila Suvantola ja Arto Naskali, 203–223. Tampere: Vastapaino.
- Nygren, Nina V. 2017. "Monilajinen, oppiva kaupunki." *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, toim. Pia Bäcklund, Jouni Häkli ja Harry Schulman, 161–180. Tampere: Tampere University Press.
- Nygren, Nina V. ja Ari Jokinen. 2013. "Significance of Affect and Ethics in Applying Conservation Standards: The Practices of Flying Squirrel Surveyors." *Geoforum* 46: 79–90. doi:10.1016/j.geoforum.2012.12.006.

- Nygren, Nina V. ja Taru Peltola. 2020. "Surprise, Surprise — A Flying Squirrel! Learning to Protect the Unexpected." *Conservat Soc* 18: 378–386. doi:10.4103/cs.cs_19_105.
- Nygren, Nina V., ja Tuomas Aivelo. 2022. "Rotta kuntalaisena – rottien esiintyminen ja hallinta." *Eläinlääkäri: Suomen eläinlääkärilehti* 128 (6): 331–337. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/349747>.
- Peltola, Taru ja Johanna Tuomisaari. 2015. "Making a Difference: Forest Biodiversity, Affective Capacities, and the Micro-Politics of Expert Fieldwork." *Geoforum*, 64: 1–11. doi:10.1016/j.geoforum.2015.05.013.
- Puckett, Emily E., Jane Park, Matthew Combs, Michael J. Blum, Juliet E. Bryant, Adalgisa Caccone, Federico Costa, Eva E. Deinum, Alexandra Esther, Chelsea G. Himsworth, Peter D. Keightley, Albert Ko, Åke Lundkvist, Lorraine M. McElhinney, Serge Morand, Judith Robins, James Russell, Tanja M. Strand, Olga Suarez, Lisa Yon ja Jason Munshi-South. 2016. "Global population divergence and admixture of the brown rat (*Rattus norvegicus*)." *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 283 (1841): 20161762. doi:10.1098/rspb.2016.1762.
- Puusa, Anu, Vilma Hänninen ja Kaarina Mönkkönen. 2020. "Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa." *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toim. Anu Puusa ja Pauli Juuti, 206–218. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruokavirasto. 2021. "Tuhoeläintorjunta." Luettu 12. 9. 2022. <https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/elintarvikeala/tilat-ja-valineet/tuhoelaintorjunta/>.
- Saarikivi, Jarmo. 2020. "Kaupunkiluonnon biodiversiteetti." *Elämän verkko*, toim. Hanna Mattila, 164–177. Gaudeamus.
- Schuurman, Nora ja Karin Dirke. 2020. "From Pest to Pet. Liminality, Domestication and Animal Agency in the Killing of Rats and Cats." *TRACE: Journal for Human-Animal Studies* 6 (1): 2–25. doi:10.23984/fjhas.86934.
- Seigworth, Gregory J. ja Melissa Gregg. 2010. "An inventory of shimmers". *The Affect Theory Reader*, toim. Melissa Gregg ja Gregory J. Seigworth, 1–25. Durham: Duke University Press.
- Snyder, Emily. 2013. "The Ugly Animal: Aesthetics, Power, and Animal-Human Relationality." *Humanimalia* 5 (1): 136–68. doi:10.52537/humanimalia.9970.
- Tzanakou, Charikleia. 2021. "Stickiness in Academic Career (Im)Mobilities of STEM Early Career Researchers: An Insight from Greece." *Higher Education* 82 (4): 695–713. doi:10.1007/s10734-020-00596-1.
- Wetherell, Margaret. 2012. *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd.

Willman, Krista. 2015. "Yhteisöllisen kaupunkiviljelyn keholliset merkitykset." *Alue ja Ympäristö* 44 (2): 30–44.

Österdahl, Venla. 2021. "Rottakohtaamisia kaupungissa: Kaupunkirottakohtaamisista kerrotut tarinat ja affektiiviset kokemukset". Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202112018849>.